

Tódor Erika-Mária – Dégi Zsuzsanna – Tankó Enikő

Beszámoló a csíkszeredai *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség* című műhelykonferenciáról

Nyelvek, terek, helyek, létmódok, vidékek, emberek – talán ezekkel a kulcsszavakkal foglalható legszemléletesebben össze mindaz, ami a nyelvi tájképkutatás lényegét jelentheti, hiszen: „Itt mindaz – ami ebben az összefüggésben látható (a szerzők megjegyzése) –, ami egy, kettő. Minden alatt, ami látható, van valami mélyebb, ami a felszínnel legalább egyenértékű” (Hamvas 1996: 72). A vizuális nyelvhasználat kutatójának a nyelvhasználó és a nyelvi környezet dinamikája révén egyaránt fontosak a felszínnek és a mögöttes jelentések. Erre vonatkozó közös jelentések és értelmezések keresését szolgálta a 2017. szeptember 22–23-án megrendezett csíkszeredai *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség* című műhelykonferencia. A rendezvény házigazdája a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Humán Tudományok Tanszéke volt, társszervezői pedig az MTA Nyelvtudományi Intézete, valamint az MTA Kolozsvári Akadémiai Bizottságának Nyelvtudományi Szakbizottsága, illetve kiemelt támogatója Magyarország Csíkszeredai Főkonzulátusa.

A konferencia célja az volt, hogy a címében mellérendelő struktúraként megjelenő nyelvi tájkép és nyelvi sokszínűség kapcsolatára vonatkozóan kérdések sorát fogalmazza újra, a Kárpát-medencei magyarság összefüggésében. A felmerülő kérdések sok irányba vezetnek, így például: a nyelvi tájképben valóban benne rejlik-e a nyelvi sokszínűség is; hol és hogyan van jelen benne; hogyan kap képi vagy vizuális megjelenítést a „mi” és a „ti”, az „én”, mint a másik számára a „nem én” elfogadása és megfogalmazása; hol és hogyan mutatkozunk és rejtőzködünk a térben; hogyan humanizálódik a tér helyekké (adott esetben jó helyekké); mi készítenek arra, hogy miénknak vagy másokénak érezzük a teret; milyen paraméterek mentén működnek nyelvi megnyilvánulásaink? E felvetések kapcsán olyan szakmai párbeszéd alakult ki, amely a különböző magyar nyelvterületen élők nyelvhasználati szokásaira, nyelvi tájképre vonatkozó kutatási eredményeinek a megismerésére, feltérképezésére adott lehetőséget.

A 2017 tavaszán meghirdetett felhívásra hat felkért plenáris előadó és 45 magyarországi, ukrainai, szlovákiai és erdélyi kutató jelentkezett, bemutatva a kérdéskörrel foglalkozó kutatásaikat. Az előadások és a kutatások tematikáját tekintve kiemelhető a nyelvi tájképkutatás erőteljes interdiszciplináris jellege. Ennek köszönhetően került előtérbe a konferencián a nyelvi tájkép gazdasági megközelítése, a nyelvhasználati szokások különböző kontextusai és hierarchiái, mint például a város, a falu, az iskola, az utca, a könyvtárak, a temetők nyelvi tájképe, a mémek és a játékok nyelvhasználati szokásai, vizsgálatukban pedig egyaránt érvényesült a történetiség dokumentálása, a helyzetelemzések, valamint a helyszíneket összehasonlító perspektívák (1. kép).

1. kép

A konferencia megnyitója

A felkért plenáris előadók a tájképkutatás sokszínűségét és szerteágazó jellegét villantották fel. A finnországi Jyväskyläi Egyetemről érkezett Petteri Laihonen a moldvai csángó magyar oktatási programban tanulók nyelvi viszonyulásának, jövőképeinek a megismerésében használt kutatási módszertanát és ennek néhány tanulságát fogalmazta meg. Bartha Csilla (MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest) *Multimodális szemiotikai repertoárok, ideológiai többszólamúság és reflexivitás – A vizuális nyelvek kritikai nyelv(észet)i tájképe* címmel tartott előadásában a jelnyelv és a normalitás viszonyára hívta fel a figyelmet. Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Többnyelvűségi Kutatóközpontjában lezárult JelEsély projekt példáira és tanulságaira alapozva beszélt a siketség és a jelnyelvek között mediáló ideológiákról. Újszerű megközelítésre hívta fel a figyelmet Csernicskó István (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és Pannon Egyetem, Hodinka Antal Intézet) a nyelvi tájkép kutatásával kapcsolatosan, arra, hogy a fizetőeszközökön szereplő történelmi személyiségek arcképei, a bankjegyeken szereplő szimbólumok és nyelvek megjelenítése a domináns nyelvpolitikai ideológiákat tükrözik. Előadásában a mai Kárpátalja területén 1900-tól napjainkig használt papírpénzek tájképelemeit és ezek változásának az értelmezését mutatta be (2–3. kép).

2. kép

Készülődés a plenáris előadásra: Szabó Mihály Gizella, Tótor Erika-Mária, Bartha Csilla

3. kép

Cserniczkó István plenáris előadása

Dél-szlovákiai (főképp csallóközi) vállalkozásokat követve, Szabó Mihály Gizella (Gamma Nyelvi Iroda, Konstantin Filozófus Egyetem, Szlovákia) előadása a magyar nyelv használatáról és megjelenítéséről szólt a nyilvános feliratokon, valamint a szervezeti kommunikációban. Következtetésében kiemelte, hogy fontos a szervezeti kommunikáció nyelvhasználatának a kutatásában figyelembe venni annak

külső és belső aspektusait, valamint horizontális és vertikális megmutatkozásait. Vančo Ildikó (Konstantin Filozófus Egyetem, Szlovákia) a szlovákiai magyar nyelvváltozat identitásalakító szerepéről értekezett egy kérdőíves kutatás, attitűdvizsgálat alapján. A kutatás következtetéseiből kiindulva hangsúlyozta az adatközlők viszonyulásának a kettősségét, azt a kisebbségi összefüggésben előforduló sajátos jelenséget, hogy a válaszolók a standard nyelv magas presztízsét és a szlovákiai magyar nyelvváltozat lokális, identitásképző erejét vallják (4. kép).

4. kép

Vančo Ildikó plenáris előadása

A nyilvános feliratozásban szemléletesen tükrözik a nyelvi hierarchiát az erdélyi román–magyar viszonyok. Horváth István (Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár) számos erre vonatkozó példát elemzett előadásában, változatos színtereket és stratégiákat különítve el a közigazgatástól a kereskedelmi egységekig, valamint a városkép feliratozásának a rendezéséig. Tódor Erika-Mária (Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Csíkszereda) a vizuális nyelvhasználat egyik sajátos helyszínéről, az erdélyi magyar tannyelvű iskolák nyelvi tájképének a sajátosságairól beszélt. Egy három éven át zajló empirikus kutatás adatai alapján betekintést nyerhettünk a különböző nyelvi környezetben működő magyar tannyelvű iskolák nyelvhasználati szokásainak a szintjeibe és ezek jellemzőibe. Az előadás az iskolai nyelvi tájkép sajátos funkcióira reflektált, ugyanakkor azt is kiemelte, hogy kisebbségi összefüggésben az iskolai környezet a nyelvi szocializáció meghatározó helyszíne lehet a tudatos nyelvhasználat iránti érdeklődés felkeltésében és a nyelvi jogtudat megalapozásában.

A szekciókban zajlott előadásokon a résztvevők betekintést nyerhettek olyan sajátos kérdések lokális színezetébe, mint például: nyelvi jogok a vizuális nyelvhasználatban, városi és vidéki nyelvi tájkép, névszemiotika a kisebbségi létben, névpolitikai döntések és a mögöttük rejlő nyelvi ideológiák, a hivatali magyar nyelv használatának korlátai és lehetőségei, a spontán beszéd aspektusainak megvitatása

különböző típusú kétnyelvű kisiskolásoknál, nyelvhasználati szokások és nyelvi attitűdök, bevándorló gyermekek közoktatásbeli integrációja, az orális kultúra és a virtuális kommunikációs kultúra, turizmus és nyelvi tájkép, gazdasági nyelvi tájkép, nyelvi kódváltás és transznyelvűség, a temetők nyelvi sokszínűsége, a mémek világa, a honlap mint virtuális nyelvi tájkép, a jelnyelv és a vizuális diskurzusok, anyanyelvi és idegen nyelvi készségek fejlesztése (5. kép).

5. kép

Munka közben a szekció

Az előadások elsősorban átfogó, szinkrón képeket villantottak fel a vizuális nyelvi tájképről, de nem hiányoztak a történelmi áttekintések sem. A bemutatók alapján kijelenthető, hogy a kutatott témák bizonyos mértékben átláthatóbbá tették azokat a közös nyelvhasználati szokásokat, amelyek a kisebbségi léthelyzetben azonosak, de lehetőséget adtak a sajátos megnyilvánulások, létmódok kifejtésére. Ugyanakkor lehetőség nyílt a vizuális nyelvhasználat kutatásában felhasznált módszerek sajátos konfigurációjának a megismerésére is. Ez alapján elmondható, hogy a tájképkutatást általában a nyelvi magatartás valamelyik dimenziójával szoros összefüggésben vizsgálják, a vizuális megnyilvánulások értelmezése ugyanis kulturális, történelmi, politikai, társadalmi összefüggések mentén lehetséges.

A rendezvény előadásai magyar és angol nyelven hangzottak el. A konferencia egy külön szekció keretében lehetőséget biztosított a mesterszakos hallgatók és a doktoranduszok számára is a saját kutatásaik bemutatására, akik így a témában jártas, szakmai tapasztalattal rendelkező egyetemi oktatóktól és kutatóktól kaphattak visszajelzéseket, tanácsokat. A kétnapos konferencia tanulságai alapján elmondhatjuk, hogy az elhangzott előadások és az ezekre épülő beszélgetések átfogó szakmai rálátást nyújtottak mindannyiunk számára az elmúlt időszakban végzett vagy a folyamatban lévő tájképkutatások eredményeire, ezek módszertanára, és rávilágítottak e kutatási terület

bizonytalanságaira, további kérdéseire is. Reméljük ugyanakkor, hogy a konferencia megfelelő módon kiegészítette és továbbvitte az MTA Nyelvtudományi Intézete által *Nyelvi tájkép elmélete és gyakorlata* címmel 2013-ban megrendezett első magyar nyelvű tájkép-konferencia célkitűzéseit, amelynek akkori tudományos tanácsának számos tagja jelen tudott lenni a csíkszeredai konferencián is.

Hálásak vagyunk a résztvevőknek azért, mert vállalták a távolságból adódó fáradságokat, és hozzájárultak ahhoz, hogy nemcsak keretet, de tartalmat is biztosíthattunk az elmélyült, akadémiai együttgondolkodásnak. A konferencián elhangzott előadások alapján hamarosan megjelenő kötet átfogó összegzést nyújt majd a nyelvi tájkép kutatásának kérdései iránt érdeklődőknek.

Irodalom

Hamvas Béla 1996. *Az öt génusz*. Püski Kiadó. Budapest.

Tódor, Erika-Mária – Dégi, Zsuzsanna – Tankó, Enikő: Report on the workshop „Linguistic landscape and linguistic diversity” in Csíkszereda

Az írás szerzőiről

Dégi Zsuzsanna

tanársegéd
Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Csíkszereda

zsiged[kukac]yahoo.com

Tankó Enikő

tanársegéd
Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Csíkszereda

tankoeniko[kukac]uni.sapientia.ro

Tódor Erika-Mária

egyetemi docens
Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Csíkszereda

todor.erika.m[kukac]gmail.com